

**CILJNI RAZISKOVALNI PROGRAM
»NAŠA HRANA, PODEŽELJE IN NARAVNI VIRI«**

**PROCES SPREMEMBE IN DOPOLNITVE NACIONALNEGA
GOZDNEGA PROGRAMA (šifra)**

The process of adjusting and complementing the National Forest Program

2022-2024

Analiza ReNGP (povzetek rezultatov nacionalnih projektov vezanih na temo
ReNGP in trajnostnega gospodarjenja z gozdovi)

Delni rezultat A 3.2 (M 3.2)

Marko Kovač, Anže Japelj

Ljubljana, september 2023

POVZETEK

V tem delnem rezultatu projekta so predstavljeni:

- A. povzetek ugotovitev CRP projekta z naslovom Presoja parametrov stanja in razvoja gozdov za namen uresničevanja ciljev Nacionalnega gozdnega programa (V4-1421),
- B. povzetek ugotovitev CRP projekta Indikatorji za spremljanje nacionalnega programa gozdov in trajnostnega gospodarjenja z gozdovi v Republiki Sloveniji (V4-1625),
- C. vloga kazalnikov, ki se rabijo za spremljanje učinkovitosti strateških dokumentov,
- D. ocena vpliva ReNGP na preteklo usmerjanje razvoja gozdov,
- E. analiza primernosti zgradb in vsebin preteklih strateških dokumentov.

Ad A) Najpomembnejše tri ugotovitve prvega projekta so:

- i) da NGP v naši državi ni enako razumljen kot v mednarodnem prostoru.
- ii) da postopek izdelave ReNGP ni ustrezal mednarodnim priporočilom z naslova participacije javnosti pri izdelavi dokumenta in
- iii) da je dokument ReNGP preobširen z vidika kazalnikov, ki večinoma niso primerljivi s tistimi v svetu in se večinoma sploh ne zbirajo v okviru obstoječih informacijskih sistemov.

Ad B) Drugo omenjeni projekt vsebinsko dopolnjuje prvega. Ponovno je bil obdelan vidik participacije v ReNGP, za katerega je bilo pokazano:

- iv) da ne izpolnjuje nobenega izmed devetih mednarodnih kriterijev oz priporočil.

Ad C) V okviru istega projekta pod B je bil izdelan seznam kazalnikov za hkratno spremljanje uveljavljanja NGP v državi in trajnostnega gospodarjenja z gozdovi TGG. Glede vloge kazalnikov je bilo ugotovljeno, da v Sloveniji trenutno:

- v) ni nobenega kakovostnega vira podatkov, ki bi izpolnjeval standard kakovosti TIER 1 in 2. Od številnih podatkov so primerni le podatki MGGE, s katerimi je mogoče spremljati 8-9 od 34 kazalnikov. Tudi teh 8 oz. 9 kazalnikov, vsebinsko ni popolnih.

Ad D) V okviru obeh projektov je bilo ugotovljeno:

- vi) da je vpliv ReNGP na preteklo usmerjanje gozdov izjemno majhen oz. zanemarljiv. V preteklih letih je bilo izdelanih več analiz TGG s pomočjo kazalnikov, ki so vse pokazale precejšnja odstopanja med normalnimi (zaželenimi) in dejanskimi stanji.

Ad E) Glede zgradbe in vsebine dokumenta ReNGP velja, da:

- vii) nista primerljivi z NGP drugih držav. ReNGP od ostalih dokumentov odstopa zaradi nepreglednosti in nedefiniranosti navedenih tem, nepreglednosti kazalnikov za te teme, nepovezanostjo kazalnikov s postopki zbiranja.

- viii) Zelo drugačna je tudi zgradba, ki ni namenjena širokemu krogu ljudi in politiki, ampak prej kakšni strokovni službi. Klasična zgradba, ki se tudi predlaga za dokument NGP sestoji iz poglavij kot so:

- Izhodišče dokumenta,
- Mednarodni in nacionalni kontekst dokumenta,
- Oris vsebine dokumenta,
- Vizija razvoja gozdov in izzivi,
- Opis strateških tem z jedrnatim orisom stanja gozdov, opisom vzrokov za tako stanje gozdov ter navedbo, dejavnikov za izboljšanje stanja.

- ix) Za razliko od drugih držav, kjer je dokument NGP rabil kot izhodišče za pripravo Nacionalnih Strategij za gozdove, je bil SLO dokument oblikovan kot Resolucija. Kot tak vsebinsko ni bil ustrezen, niti ni imel konkretne navezave na podrejene politične dokumente. Operativni program za izvanje NGP v je sicer bil napisan, vendar vsebinsko ni izpolnjeval zahtev, ki naj bi jih.

1 UVOD

Nacionalni gozdni programi (NGP) so politični okviri držav s katerimi te poskušajo uresničevati koncept/paradigmo trajnostnega gospodarjenja z gozdovi (TGG; Glück in sod., 1999). V povezavi z NGP je treba razločevati med NGP kot procesom (javni gozdni dialog) in NGP kot dokumentom. Slednji, kot dolgoročni delovni okvir, rabi izdelavi dokumenta imenovanega strategija za gozdove.

V Evropi so se prvi NGP začeli oblikovati v 90. letih. Pobudnik njihove izdelave je bil proces Forest Europe (FE), ki je na 4. ministrski konferenci l. 2003 sprejel Dunajsko resolucijo št.1, v kateri je se poudarja proces NGP in njegove principe (Forest Europe, 2003). Procesi NGP se od 90. let odvijajo v številnih EU27 in drugih državah. Zaradi dolgotrajnosti in večkratne izdelave dokumentov, vsebina novejših dokumentov ne naslavlja vseh 34 kazalnikov in 6 kriterijev TGG (Forest Europe, 2022), ampak tiste, ki so v času in prostoru za državo relevantni.

V Sloveniji je zgodovina uresničevanja modernega NGP kratka. Doslej je v državi potekal le en "poskusni" proces NGP (Kovač, 2014), čigar rezultat je bila Resolucija o NGP (ReNGP; UrL RS, 2007). Ta resolucija je bila dva krat predmet projektov CRP; v prvem projektu "Presoja parametrov stanja in razvoja gozdov za namen uresničevanja ciljev nacionalnega gozdnega programa" (Bončina in sod., 2017) se je ocenila presodila predvsem kakovost kazalnikov NGP in njihova usklajenost s kazalniki TGG, v drugem projektu "Indikatorji za spremljanje nacionalnega programa gozdov..." (Kovač in sod., 2019) pa se je izdelal seznam indikatorjev za hkratno spremljanje NGP in TGG.

2 NAMEN IN METODE DELA

Namen tega delnega rezultata je izdelati:

- povzetek ugotovitev in rezultatov, nastalih v prej omenjenih projektih CRP,
- opredeliti vlogo kazalnikov, ki se rabijo za spremljanje učinkovitosti strateških dokumentov,
- posredno, z izbranimi kazalniki TGG, oceniti vpliv ReNGP na preteklo usmerjanje razvoja gozdov, ter analizirati primernost zgradb in vsebin preteklih strateških dokumentov.

3 REZULATI

3.1 Glavne ugotovitve projekta "Presoja parametrov stanja in razvoja gozdov ..." (Bončina in sod., 2017)

3.1.1 Splošno

Ta projekt je imel šest sklopov:

1. Presoja ReNGP v kontekstu procesa NGP (M. Šinko)
2. Presoja in dopolnitev sistema indikatorjev (A. Bončina)
3. Ocena trajnostnega gospodarjenja z gozdovi v Sloveniji (M. Kovač)
4. Ocena stanja gozdov glede na cilje ReNGP (M. Kovač)
5. Scenariji razvoja gozdov in gospodarjenja z gozdovi v Sloveniji (M. Klopčič)
6. Zaključki in priporočila za uresničevanje ReNGP (A. Bončina)

3.1.2 Presoja ReNGP v kontekstu koncepta NGP (povzeto po M. Šinko)

Prvi sklop z naslovom "Vrednotenje vloge ReNGP v razvoju slovenskih gozdov z vidika deležnikov" je obravnaval naslednje vsebine:

- a. proces NGP v mednarodni gozdni politiki,

- b. proces NGP v SLO,
- c. koncept indikatorjev in njihova vloga v javnopolitičnem okviru,
- d. načini oblikovanja indikatorjev v procesih NGP,
- e. analiza indikatorjev ReNGP,
- f. vloga indikatorjev ReNGP pri izvajanju gozdne politike,
- g. vloga ReNGP pri usmerjanju gozdov.

V nadaljevanju bodo obravnavane samo ugotovitve točk b, e, f in g, ki se nanašajo na proces ReNGP.

Proces NGP v SLO

V Sloveniji je doslej tekel en sam proces NGP (2006 – 2007). Njegov rezultat je bila Resolucija o Nacionalnem gozdnem programu (ReNGP), ki jo je leta 2007 sprejel državni zbor. Ta dokument je politična izjava o zadevah v gozdovih, gozdarstvu in lovstvu. ReNGP predstavlja podlago načrtovanju gospodarjenja z gozdovi; upoštevali naj bi ga GG in LOU načrti območij. Postopek sprejemanja NGP je obsegel več faz od priprave podlag, javne obravnave do obravnave v DZ RS.

Vsebinska (konstekstualna) analiza indikatorjev ReNGP (vključno z Ocena vloge kazalnikov)

Vsebinska analiza indikatorjev ReNGP je bila izdelana z metodologijo odkrivanja napak indikatorjev. Ta je ugotovila, da ReNGP:

- Ne naslavlja temeljnih družbenih ciljev oz. zadev/tem, ki so za družbeni razvoj, kakovost življenja državljanov, pomembne. Taki cilji so: zdravje, izobrazba, zavetišče (varnost), ekonomske priložnosti, spoštovanje, prosti čas. Temeljni cilji so lahko tudi: varnost, učinkovitost, samouresničevanje in blaginja. Indikatorji bi morali te cilje povezati s koncepti trajnosti, sonaravnosti in mnogonamenskosti. Od šestih temeljnih ciljev ReNGP, jih je pet obravnavalo gozd, cilj "Trajnostna raba vseh materialnih danosti gozda za lastnika, razvoj podeželja in vso družbo" pa kot temo, ki bi jo lahko definirali kot družbeni cilj.
- Ne ločuje med družbenimi cilji in ukrepi. Ukrepi so del gozdne politike in strategij, s katerimi se uresničujejo cilji. Večino temeljnih ciljev, ki jih vsebuje ReNGP ni mogoče definirati kot cilje, ampak ukrepe za gozd in gozdarstvo.
- Ignorira kontekst upravljanja z viri. Vsako obravnavanje določenega upravljaljskega koncepta, ki ima politične posledice, je treba obravnavati z vidika posledic. Odločanje o trajnosti brez poznavanja ekonomskih posledic ni smiselno. ReNGP npr. ne vsebuje indikatorjev, ki bi povezovali cilje in usmeritve s stroški njihovega izvajanja in ne omogočajo racionalne presoje alternativnih možnosti.
- Zamenjuje med podatki in indikatorji: ReNGP navaja 132 indikatorjev, ki to vsi niso.
- Ne navaja relativne pomembnosti indikatorjev.
- Ignorira sintetične (sestavljene) ekonomske indikatorje, npr. BDP - bruto družbeni proizvod.
- Ne povezuje indikatorjev z odločanjem. Indikatorji niso uporabljeni samo zaradi opisovanja stanj gozdov ali gozdarstva, ampak so podlaga odločanju. Za indikatorje ReNGP, ni bila izdelana utemeljitev njihove uporabe.
- Zamenjuje vrednostne presoje s tehnično; v demokratični družbi naj bi nestrokovnjaki sprejemali samo vrednostne sodbe. Strokovnjaki pa naj bi odločali o najboljših poteh za doseganje ciljev, ki jih izražajo deležniki. Pojasnjevanje podatkov in njihovo povezanost s temeljnimi cilji je naloga strokovnjakov. Presoja mora vključevati oceno verjetnosti veljavnosti ocen.
- Zamenjuje zbirko podatkov s kritičnim mišljenjem. Do napake pride, ker se merijo lahko merljiva stanja, ki se jih potem obravnava kot pomembna. Dostopnost podatkov zato ne sme biti izhodišče za izbiro indikatorjev. V procesu ReNGP niso bili obravnavani vsebinski in organizacijski vidiki indikatorjev ter z njimi povezani podatki. Prav tako ni bila narejena analiza uresničljivosti pridobivanja podatkov za posamezni indikator ter odgovorna organizacija.

- Poenostavlja oz. ne izpostavlja dovolj prostorskih in časovnih kompromisnih predlogov. Temeljni cilji niso enako pomembni na vseh prostorskih in časovnih ravneh. Indikatorji ReNGP obravnavajo samo državno raven.

Uporaba indikatorjev ReNGP v izvajanju gozdne politike v Sloveniji

Ovrednotenje ReNGP in njeno dopolnjevanje je naloga države (7. čl. ZG), ki se ne izvaja. Indikatorji ReNGP se ne uporabljajo dovolj, oz. se uporabljajo le s strani minimalnega števila ljudi.

Vloga ReNGP pri usmerjanju razvoja gozdov in gozdarstva

- V večini GGN GGO je ReNGP omenjen kot pravna podlaga ali pa se dokument nanj sklicuje. Pri določanju ciljev v ReNGP obravnavanih področij, dokument večinoma ni omenjan vsebinsko.
- Kljub izrecnemu zakonskemu določilu program upravljanja z divjadjo ni uporabljen za izdelavo lovsko upravljavskih načrtov. Med pravnimi viri, noben načrt ne navaja programa upravljanja z divjadjo ali ReNGP.
- Med pomembnejšimi viri financiranja projektov v gozdarstvu in s tem razvoja gozdov in gozdarstva je Program razvoja podeželja. V Programu razvoja podeželja je vloga ReNGP majhna oz. zanemarljiva.

Zaključek

- V SLO procesu NGP, čigar rezultat je ReNGP, ni mogoče zaslediti niti procesne niti vsebinske priprave indikatorjev, ki bi bila primerljivi s procesi v okviru ministrske konference Forest Europe (nadaljevanje povzeto po Šinko 2017):
- Indikatorji trajnostnega gospodarjenja z gozdovi so pomemben instrument oblikovanja in izvajanja gozdne politike in nacionalnih gozdnih programov. Vloga indikatorjev je večplastna, in sicer tako tehnično/strokovno kot tudi družbeno/politično. Ustrezno oblikovani in sprejeti indikatorji lahko povečajo racionalnost odločanja, preglednost, demokratičnost, uspešnost in učinkovitost gozdne politike. V procesu oblikovanja ReNGP se oblikovanju indikatorjev ni posvetilo ustrezne pozornosti, kar je lahko razlog, da je njihova prisotnost v ukrepih in analizah gozdne politike majhna. Visok delež pomembnih deležnikov v oblikovanju gozdne politike ne uporablja indikatorjev pri svojem delovanju.
- Vloga ReNGP v razvoju gozdov in gozdarstva v Sloveniji formalno še ni bila ocenjena. Raziskava v okviru projekta je pokazala majhno neposredno prisotnost ciljev in usmeritev ReNGP v gozdnogospodarskem in lovsko upravljavskem načrtovanju. Vpliv ReNGP tudi ni presegel sektorske meje gozdarstva in se odrazil na primer v politiki razvoja podeželja, kar pomeni, da se načela nacionalnega gozdnega programa ne uresničujejo. Predvsem deležniki, ki ne prihajajo iz gozdarstva, ne poznajo ReNGP in ocenjujejo njeno vlogo kot majhno.

3.1.3 Presoja in dopolnitev sistema indikatorjev (povzeto po A. Bončina, 2017)

Drugi projektni sklop je obsegel 4 sklope:

- presojo sistema indikatorjev,
- rezultate javnomnenjskih anket o slovenskih gozdovih in pomenu gozdov (2 sklopa),
- katalog indikatorjev.

V nadaljevanju sta obravnavani samo prvi in zadnji sklop.

Presoja sistema indikatorjev ReNGP (večinoma prevzeto iz zaključkov, str. 41,42)

Presoja sistema je bila izvedena z delfi metodo, za izražanje pomembnosti je bila uporabljena 5 stopenjska Likertova skala. Ocenjeni so bili vsi indikatorji ReNGP.

- V obstoječi ReNGP indikatorji za posamezne usmeritve niso eksplicitno navedeni. S presojo sistema je bilo to odpravljeno.
- ReNGP obravnava veliko število gozdarskih področij, kar se odraža v prevelikem številu indikatorjev.
- ReNGP ne postavlja prioritet indikatorjev.
- Nekateri indikatorji, navedeni za posamezne cilje in usmeritve, vsebinsko z njimi niso povezani oz. je povezanost majhna.
- ReNGP ne določa referenčnih vrednosti indikatorjev. Za posamezne cilje jih niti ni mogoče določiti.
- Nekateri zapisi ciljev in usmeritev so pomanjkljivi, težko razumljivi, tudi trivialni.
- Indikatorje se ne ocenjuje same zase, ampak v kontekstu ciljev in usmeritev ReNGP. V primeru posodobitve ReNGP se predlaga, da se sledi zgledom iz tujine, tako da bi bil NGP dokument pregledno in enostavno strukturiran, vanj pa bi se v znatno večji meri vključilo vseevropske indikatorje TGG. Glede na zaznane slabosti ReNGP se predlaga: manjše število področij (vsebinskih sklopov), izpostavitve najpomembnejših strateških usmeritev, ki bi jih prednostno uresničevali v obdobju veljavnosti NGP, jasne cilje teh usmeritve ter referenčne vrednosti indikatorjev, selekcijo vsebin.
- Sistem indikatorjev ReNGP se zelo razlikuje od indikatorjev TGG (Forest Europe) in poenotenje ni mogoče. Smiselno je čim več indikatorjev TGG vključevati v prihodnje NGP dokumente.

Katalog indikatorjev

Katalog indikatorjev za skupno presojanje procesa NGP in TGG je obsegel šest skupin s skupno 35 (od tega 7 neopisanih) indikatorji. Vsak izmed njih je opisan z lastnostmi kot so: definicija, podatek (vezan na razpoložljivost in kakovost podatkov za oceno indikatorja), spreminjanje vrednosti indikatorja v času in prostoru, strokovne/znanstvene podlage/načini za določitev referenčne vrednosti, referenčna vrednost, javno mnenje o referenčni vrednosti, dileme, viri. Ta shema je bila v naslednjem projektu o indikatorjih (Kovač in sod., 2019) uporabljena kot izhodišče.

Ocena trajnostnega gospodarjenja z gozdovi v Sloveniji in scenariji razvoja gozdov in gospodarjenja z gozdovi v Sloveniji

V oceni trajnostnega gospodarjenja z gozdovi so bili uporabljeni poznani gozdarski znaki (površina, lesna zaloga, ...), ki so (vsaj nekateri) tudi indikatorji TGG. Izračuni so temeljili na podatkih MGGE iz leta 2012. Analiza ni obsegla vzporeditve stanja s cilji, ker ciljne vrednosti v ReNGP niso bile določene.

Za potrebe simuliranja razvoja slovenskih gozdov je bil uporabljen model EFISCEN. Simulirane so bile spremenljivke lesna zaloga, prirastek, drevesna sestava in posek, uporabljenih pa je bilo sedem scenarijev. Simulacije so pokazale, da naj bi lesna zaloga in prirastek naraščala, delež iglavcev se bo zmanjševal, delež poseka pa ima zelo različne poteke in ga ni mogoče enolično napovedati.

3.2 Glavne ugotovitve projekta "Indikatorji za spremljanje nacionalnega programa gozdov in trajnostnega gospodarjenja z gozdovi v Republiki Sloveniji" (Kovač in sod., 2019)

3.2.1 Splošno

Drugi projekt z naslovom navedenim pod 3.2 je predstavljal nadaljevanje prvo opisanega projekta. Obsegel je pet sklopov in sicer:

1. primerjava kazalnikov TGG (Forest Europe, 2022) in ReNGP,
2. utemeljitev in priprava harmoniziranega predloga kazalnikov za hkratno spremljanje TGG in področij in ciljev NGP ter nadgradnja z morebitnimi specifičnimi (nacionalnimi) kazalniki za potrebe spremljanja nacionalnih prioritet NGP,

3. oblikovanje kataloga kazalnikov vključno z metodami za določanje (ali izračunavanje) ocen za kazalnike (predvsem z naslova kriterijev C1, C2, delno C3, C4 in C5, predlog izboljšanja za C6) ter predloga poročanja,
4. izdelava analize vrzeli za oceno razkoraka med potrebami po podatkih z naslova poročanj o TGG in NGP ter dejansko razpoložljivimi podatki (drugače povedano, ali sedanje inventure dajejo podatke, ki se zahtevajo za poročanje NGP in TGG ali ne),
5. oblikovanje predloga participativnega procesa v okviru katerega bi se sedanja ReNGP razvila v proces, v katerem bi oblikovali NGP in bi se NGP kot proces začel praktično izvajati.

3.2.2 Primerjava kazalnikov TGG in ReNGP - analiza razlik

1. kriterij TGG (Preglednica 1): kazalnik starostna struktura gozdov je bil brez ustreznega predstavnika v ReNGP, preostali trije pa so bili z vidika definicij in podatkov pomanjkljivi.

Preglednica 1: Kriteriji in kazalniki TGG

	Kriterij in kazalniki TGG	Št. kazalnika
K1	<i>Ohranjanje in primerna krepitev gozdnih fondov ter njihov prispevek k globalnim krogotokom ogljika</i>	
Kz1*	1 površina gozdov, 2 lesna zaloga, 3 starostna struktura, 4 ogljik v gozdu	4
K2	<i>Ohranjanje zdravja in vitalnosti gozdnih ekosistemov</i>	
Kz2	5 depoziti in koncentracije zračnih onesnažil, 6 stanje tal, 7 osutost drevja, 8 poškodbe gozdov, 9 degradacija gozdnih zemljišč	5
K3	<i>Ohranjanje in spodbujanje lesnih in nelesnih proizvodnih funkcij gozdov</i>	
Kz3	10 prirastek in sečnja, 11 okrogli les, 12 nelesne dobrine, 13 storitve	4
K4	<i>Ohranjanje, varstvo in primerno povečanje biotske pestrosti v gozdnih ekosistemih</i>	
Kz4	14 pestrost drevesnih vrst, 15 obnova gozdov, 16 naravnost, 17 vnešene drevesne vrste, 18 odmrlo drevje, 19 genetski viri, 20 fragmentacija gozda, 21 ogrožene vrste, 22 zavarovani gozdovi, 23 pogoste gozdne ptice	10
K5	<i>Vzdrževanje, varstvo in primerna krepitev varovalnih funkcij pri gospodarjenju z gozdom (zlasti tal in vode)</i>	
Kz5	24 zaščitni in varovalni gozdovi za krepitev zaščite gozdnih tal, vode in drugih ekosistemskih storitev, infrastrukture in gospodarjenih naravnih virov	1
K6	<i>Vzdrževanje drugih socio-ekonomskih funkcij in pogojev</i>	
Kz6	25 posestna struktura, 26 delež gozdarstva v BDP, 27 neto prihodek gozdarskih podjetij (faktorski dohodek), 28 vlaganja v gozdove in gozdarstvo, 29 število zaposlenih v gozdarski dejavnosti, 30 varnost pri delu in zdravje, 31 poraba lesa, 32 trgovina z lesom, 33 energija iz lesnih virov, 34 rekreacija v gozdovih,	10

K = kriterij TGG; Kz = kazalnik; zaporedna številka in *skrajšano ime kazalnika - pravo ime, glej katalog

2. kriterij: med petimi kazalniki, kazalnika depoziti in koncentracije ter stanje tal niso imeli ustreznih zastopnikov v ReNGP, kazalnika št. 7 in 8 pa sta bila pomanjkljiva. Kazalnik degradacija gozdnih zemljišč je nov in nedefiniran. Kazalnik o poškodbah gozdov v SLO nimamo, ker zahteva izražanje v površinskih merskih enotah namesto v volumenskih.

3. kriterij: predstavnika v ReNGP sta imela samo prirastek in sečnja. Oba sta definirana nepopolno (neupoštevanje delitve na lesno-proizvodne in nelesno-proizvodne gozdove). To klasifikacijo, ki ni enotna niti v okviru FE, kaže v prihodnje enotno definirati skupaj z deležniki. Za kazalnike št. 11, 12 in 13 (okrogli les in ekosistemske storitve; ES) velja, da so v ReNGP sicer zastopani z nekaj kazalniki, ki pa niso ustrezali merilom TGG.

4. kriterij: brez ustreznega predstavnika v ReNGP so bili kazalniki obnova (št. 15) in naravnost gozdov (št. 16), vnesene drevesne vrste (št. 18) in genetski viri (št. 19), fragmentacija gozdov (št. 20), zavarovani gozdovi (št. 22) in nov, še nedefiniran kazalnik pogoste gozdne vrste ptic (št. 23). kazalniki drevesna sestava (št. 14), ogrožene gozdne vrste (št. 21) in količina odmrlega drevja (št. 18) niso bili definirani skladno.

5. kriterij: kazalnik (površina gozda in drugih gozdnih površin, razglašeni z namenom preprečevanje erozije, ohranjanja vodnih virov, ...) ni imel ustreznega predstavnika v ReNGP. Tu je treba poudariti, da slovenska obravnava funkcij za ta kazalnik ni ustrezna. V poštev naj bi namreč prišle le tiste razglašane izbrane funkcije, ki funkcijo direktno podpirajo z ukrepi.

6. kriterij: od desetih kazalnikov so imeli predstavnike v ReNGP le trije, t.j. delež gozdarstva v BDP (št. 26), neto dohodek (št. 27) in površina gozdov, dostopnih za rekreacijo (št. 34). Dva sta bila skladna z definicijo TGG.

Zelo majhna je skladnost med razpoložljivimi podatki in kazalniki. Polovica (17) vseh podatkov za kazalnike je delno harmoniziranih, v kar ne štejejo neskladja zaradi definicij. Enake pomanjkljivosti so značilne tudi za ažurnost podatkov za poročanje. Z izjemo kazalnikov kot so št. 26 – 29 (dostopni na EUROSTAT), je večina podatkov nepopolna oz. manjkajoča. Priporočila so naslednja:

- Med kazalniki v ReNGP ni niti enega kazalnika, ki bi bil povsem usklajen s kazalnikom TGG. Za mnoge velja, da so skladni z vidika računskih protokolov in korektno izračunani, vendar zanje manjkajo nekatere podatkovne komponente, ki imajo svoj izvor v definicijah.
- Na drugi strani se nekaterih podatkov, ki so potrebni za pravičen izračun nekaterih kazalnikov, zaenkrat ne zbira (starost drevja, škode zaradi objedanja, površinske škode, gozdni habitatni tipi, vrsta gozdnega zemljišča po drugih klasifikacijah). Za vse te in za skupino kazalnikov, povezanih s potencialno proizvodnjo negozdnih dobrin (oreški, jagode, divje gozdne rastline), bo treba protokole za zbiranje (snemanje) še razviti in jih vključiti v sistem pridobivanja podatkov.

3.2.3 Utemeljitev in priprava harmoniziranega predloga kazalnikov za hkratno spremljanje TGG in področij in ciljev NGP

Tako TGG kot proces NGP narekujeta preverjanje z merljivimi kazalniki. Vloga teh kazalnikov v obeh procesih je različna.

V poročevalskih procesih Forest Europe (FE), FAO in Land use, land use change and forestry (LULUCF) je vloga kazalnikov zaznavanje sprememb v prostoru in času. Njihova vloga je dolgoročna in vezana predvsem na TGG. Na drugi strani je proces NGP delovni okvir (instrument) za sooblikovanje gozdarske politike. Posledično ne more temeljiti na fiksni zbirki kazalnikov, zaradi različnih prioritet, spreminjajočih se družbenih vrednot, participativne priprave in izdelave dokumentov, itn. V skladu s temi omejitvami je projekt privzel stališče, da mora proces NGP obsegati dve vrsti kazalnikov: osnovne, ki so okvir politike in razvoja TGG ter mednarodnega poročanja (ti so predmet te raziskave) ter specifične, ki so namenjeni uresničevanju srednjeročnih akcijskih programov NGP oz. strategij za gospodarjenje z gozdovi. Posledično to pomeni, da morajo biti specifični kazalniki, skladno s prioritetami razvojnega obdobja, v katerem naj bi NGP dokument veljal, razviti v vsakokratni ponovitvi NGP procesa. Zaradi demokratičnosti NGP procesa specifičnih kazalnikov tudi ni mogoče definirati vnaprej, ampak morajo biti ti definirani v okviru procesa.

Izdelava kataloga kazalnikov za hkratno spremljanje TGG in dela NGP, ki govori o TGG (Povzeto po Kovač in sod., (2019))

Izdelan je bil katalog kazalnikov za spremljanje TGG in NGP, ki je temeljil na kazalnih TGG. Vsak kazalnik je bil določen z 10 lastnostmi:

- 1 Angleško ime kazalnika, kot ga določa Forest Europe,
- 2 Slovenski prevod angleškega imena (če je ime enako kot pod 1, se lahko izpusti),
- 3 Definicije pojmov, potrebnih za polno razumevanje kazalnika v različnih poročevalskih procesih (nacionalna, NGP, FAO, FE, LULUCF, EUROSTAT),
- 4 Ocena morebitnih neskladnosti med definicijami različnih procesov,
- 5 Razkorak med razpoložljivimi in za kazalnik potrebnimi podatki,
- 6 Utemeljitev sprememb: definicija in potrebni podatki,
- 7 Podatkovne komponente, ki tvorijo novo predlagan kazalec ,
- 8 Potrebni agregati (ločeno za vse procese NGP, FAO, FE, LULUCF, EUROSTAT), kot so kaj je gozdno zemljišče, drugo gozdno zemljišče, ki vsebujeta več podkategorij,
- 9 Predvideni viri podatkov in protokoli,
- 10 Pripomba.

Ad 1, 2, 3, 4, 7) Pri poimenovanju, opisih/definiranju kazalnikov so bile kot izhodiščne privzete definicije FE. Razlog za tako odločitev so bile manjkajoče definicije za kazalnike ReNGP ter potrebna harmonizacija z mednarodnimi kazalniki. V primerih, ko je bil nacionalni kazalnik definiran bistveno drugače od mednarodnega, je bila definicija oblikovana s pomočjo podatkov.

Ad 5, 6) Neskladnosti med kazalniki ReNGP in FE so bile analizirane na ravni definicij in podatkov zanje. Pri analizi podatkov se je ocenila njihova kakovost z vidika obstoja in standardiziranosti postopka pridobivanja podatkov.

Ad 7, 8, 9, 10) Za lažjo premostitev razlik med definicijami so bile v primeru potrebe (npr. površina, lesna zaloga, ogljik, itn.) te razbite na posamezne komponente. Ta postopek je v skladu z metodo premostitvenih funkcij (Ståhl in sod., 2012). Pri redukcijskih funkcijah se posamezna komponenta, ki ni predvidena z definicijo, odšteje (npr. ker je nacionalna definicija gozdne površine širša od definicije FE, je za pridobitev vrednosti slednje treba odšteti vse površine, manjše od 0,5 ha), pri ekspanzijskih pa prišteje (nacionalni prag za lesno zalogo je pri prsnem premeru 10 cm, za FE pa 0 cm; za zadostitev definiciji FE, je treba pridobiti vrednost lesne zaloge drevja s prsnim premerom 0-10 cm in jih dodati nacionalni definiciji).

Protokoli za snemanje in obračunavanje podatkov so bili oblikovani v skladu z obstoječimi metodami področja, iz katerega kazalnik izhaja.

Glede ciljnih vrednosti kazalnikov se je v projektni skupini oblikovalo mnenje, da njihova določitev z njene strani ne bi bila primerna (v predlogu projekta je to bilo predvideno). Če bi skupina ciljne vrednosti določila, bi s tem (ne glede na strokovno kompetentnost) presegla pristojnosti, ki v demokratični državi pritičejo javno-političnemu diskurzu. V njem strokovnjaki seveda lahko pomagajo z nasveti glede pravilnosti izbire metod in obračunov, s pripravo podatkov in s predlogi vrednosti, ki jih kot že oblikovano mnenje naprej posreduje skupina, ki vodi demokratični proces. Eden izmed načinov, ki v primerih izbranih kazalnikov (na primer gozdnatost, delež zavarovanih gozdov, dostop v gozdove, ..) tudi lahko pomaga določiti njihove ciljne (zaželenne) vrednosti, je javnomnenjsko anketiranje polnoletnih državljanov o ustreznosti sedanjih vrednosti kazalnikov (Bončina in sod., 2017). Ustrezen način določitve referenčnih vrednosti bi tudi bil, če ciljnih vrednosti ne bi določali absolutno, ampak relativno v smislu ranga Slovenije v ranžirni vrsti držav poročevalk v okviru procesa FE ali kvartilov za posamezni kazalnik. Skladno s cilji NGP bi se rang ne smel poslabšati, oz. ne bi smel zaiti iz intervala. Za nacionalno raven bi lahko uporabili indeksno analizo. Vrednost verižnega indeksa, ki bi podajal relativno spremembo kazalnika glede na preteklo obdobje, bi v primeru ciljev povečevanja vrednosti kazalnika moral biti večji od 100, v primeru ciljev zmanjševanja vrednosti kazalnika pa manjši od 100. Določitev ciljnih vrednosti za mnoge kazalnike ni vedno smiselna (poškodovanost gozdov, vplivi na gozd,...). Mnoge države v okviru FE pri spremljanju uresničevanja TGG za mnoge kazalnike ne določajo ciljnih vrednosti.

Dodana vrednost kataloga je, da za številne indikatorje navaja tudi potrebne agregate in kako se ti agregati izračunavajo. V primeru gozdov je tudi upoštevano, da med različnimi procesi obstajajo razlike v definicijah. Posledično je pri opisu indikatorjev navedeno, kako se podatki snemajo, da se z enim snemanjem zadovoljijo vse definicije.

3.2.4 Analiza vrzeli

Analiza vrzeli je obsegla skladnost pridobivanja podatkov s priporočili (prokoli), skladnost z definicijami indikatorjev in razpoložljivost podatkov. Rezultati so prikazani v Preglednici 2.

Z vidika skladnosti med obstoječimi in priporočenimi načini pridobivanja podatkov so bile razlike majhne. Neskladnosti glede na priporočen način pridobivanja podatkov so bile ugotovljene za površino gozdov (kazalnik št. 1), poškodbe drevja (št. 8), pestrost drevesnih vrst (št. 14) in zaščitni in varovalni gozdovi (št. 24). Neskladnosti obstajajo zaradi vektorskega načina zajemanja podatkov namesto rastrskega (vzorčnega) načina ter zaradi neizražanja nekaterih poškodb gozdov s površinskimi enotami.

Do razlik prihaja predvsem zaradi neskladij med zahtevami definicij kazalnikov in obstoječimi podatki, ki so z vidika upoštevanja definicij premalo podrobni. Od 34 kazalnikov so obstoječi podatki ustrezni za osem kazalnikov, v primeru preostalih pa podatkov bodisi ni (7), so neharmonizirani (2) ali delno harmonizirani (17). Za nekatere kazalnike (nelesne dobrine, pogoste gozdne vrste ptic, genetski viri) bo treba protokole še razviti.

Do največjih neskladij med zahtevami kazalnikov in obstoječimi podatkov prihaja zaradi neažurnosti podatkov. Zaradi nerednih snemanj in nepopolnih definicij so podatki ustrezni samo za 5 kazalnikov, za preostale pa bodisi ne obstajajo, bodisi so nepopolni in neažurni.

Preglednica 2 razkriva, da je razkorak med podatkovnimi zahtevami predlaganih kazalnikov in obstoječimi podatki mogoče zmanjšati s i) preходом na priporočene načine zajemanja podatkov, z ii) dovolj podrobnim snemanjem podatkov ter z iii) uvedbo metod pridobivanja, ki bodo zagotavljale ažurne in objektivne podatke.

Preglednica 2: Analiza vrzeli med predlaganimi kazalniki in obstoječimi podatki zanje; (A) = skladnost načina pridobivanja podatkov s teoretičnimi in metodološkimi priporočili (S = skladno, NN = neznano, NS = neskladna, NA = ni podatka); (B) = skladnost obstoječih podatkov z definicijami predlaganih kazalnikov (H = harmoniziran; DH = delno harmoniziran, NH = neharmoniziran; NA = ni podatka); (C) = razpoložljivost ažurnih (redno snemanih) podatkov za poročanje (P = popolna, NP = nepopolna, NA = ni podatka).

Št.	TGG	Kazalnik	(A) Skladnost pridobivanja				(B) Skladnost podatkov z definicijami				(C) Razpoložljivost ažurnih podatkov		
			S	NN	NS	NA	H	DH	NH	NA	P	NP	NA
1	11	Površina gozdov			X			X				X	
2	12	Lesna zaloga	X					X				X	
3	13	Starostna struktura ¹				X				X			X
4	14	Ogljik v gozdu	X					X				X	
5	21	Depoziti in koncentracije ²	X				X				X		
6	22	Stanje tal	X					X				X	
7	23	Osutost drevja	X				X					X	
8	24	Poškodbe gozdov			X				X				X
9	25	Degradacija gozdih zemljišč ³				X				X			X
10	31	Prirastek in sečnja	X					X				X	
11	32	Okrogli les	X					X				X	
12	33	Nelesne dobrine ⁴				X				X			X
13	34	Storitve		X				X				X	
14	41	Pestrost drevesnih vrst			X			X				X	
15	42	Obnova gozdov				X				X			X
16	43	Naravnost	X				X					X	
17	44	Vnešene drevesne vrste ⁵	X					X				X	
18	45	Odmrlo drevje	X					X				X	
19	46	Genetski viri				X				X			X
20	47	Fragmentacija gozda ³				X				X			X
21	48	Ogrožene vrste	X					X				X	
22	49	Zavarovani gozdovi	X					X				X	
23	410	Pogoste gozdne ptice ³				X				X			X
24	51	Zaščitni in varovalni gozdovi			X				X			X	
25	61	Posestna struktura	X				X					X	
26	62	Delež gozdarstva v BDP	X				X				X		

27	63	Faktorski dohodek	X				X				X		
28	64	Vlaganja v gozdove in gozd.	X				X				X		
29	65	Število zaposlenih v gozd.	X				X				X		
30	66	Varnost pri delu in zdravje ⁶	X					X				X	
31	67	Poraba lesa	X					X				X	
32	68	Trgovina z lesom	X					X				X	
33	69	Energija iz lesnih virov	X					X				X	
34	610	Rekreacija v gozdovih	X					X				X	
		Skupaj	22	1	4	7	8	17	2	7	5	21	8

1 = se ne snema; snema pa se razvojna faza; 2 = samo 4 ploskve; 3 = nov kazalnik; 4 = zanesljivi podatki so na voljo le za lovstvo, za ostale podkategorije pa ne; 5 = ni neinventurnih pod.; 6 = samo poklicni delavci v gozdu.

3.2.5 Ocena sedanjih postopkov in oblikovanje predloga participativnega procesa (povzeto po Šinko (2019))

Ocena participacije v ReNGP

Ocenjena je bila prisotnost institucionaliziranih načel participacije v procesu, ki se je leta 2007 zaključil s sprejemom ReNGP. Pri tem so bili uporabljeni ustrezni kriteriji in kazalniki participacije (Preglednica 3). Kvalitativni kazalniki participacije kažejo, da je bil proces oblikovanja ReNGP simbolični NGP.

Preglednica 3: Institucionalizacija načel participacije v procesu oblikovanja Resolucije o nacionalnem gozdnem programu

Kazalnik participacije	Opisna ocena
Zgodnja udeležba (ko so odprte še vse možnosti)	Ni zagotovljena
Resnična možnost sodelovati v procesu	Ni zagotovljena
Zadostna finančna sredstva za podporo udeležbi	Niso predvidena
Neodvisni moderator	Ni predviden
Preglednost in odprtost	Ni zagotovljena
Dostop do vseh relevantnih informacij	Ni zagotovljen
Odločevalska vloga udeležencev	Ni predvidena
Politična zavezanost za uporabo rezultatov	Ni zagotovljena
Pravica do pravosodne ocene in pritožbe	Ni predvidena

Zakon o gozdovih institucionalizira proces oblikovanja nacionalnega gozdnega programa z določanjem poteka procesa in institucionalnih deležnikov (ZGS, MKGP, vlada, državni zbor), kar vpliva na možnost izpolnjevanja načel participacije. Zaradi določila, da strokovne podlage za nacionalni gozdni program pripravi ZGS, ni uresničeno načelo zgodnje udeležbe deležnikov. Priprava strokovnih podlag je delovanje, s katerim se v veliki meri opredeli stanje in probleme, ki jih je treba reševati. Institucija, ki opredeli problem in s tem tematike, ima veliko moč in vpliv na potek prihodnje obravnave.

Prav tako udeleženci participativnega procesa oblikovanja NGP nimajo odločevalske vloge, ker tega na koncu procesa sprejme državni zbor na predlog vlade in ministrstva pristojnega za gozdarstvo. Oba institucionalna vidika predstavljata pomembno oviro, da bi lahko proces ocenili kot participativni proces po načelih resolucije VI (Vienna 1) Forest Europe.

V Zakonu o gozdovih niso formalno obravnavani ostali indikatorji participacije, kot na primer zagotavljanje materialnih in finančnih možnosti za participacijo deležnikov, neodvisni moderator in postopek za ravnanje z informacijami.

Z merili Arnsteina (Preglednica 4) smo ocenili institucionalni vidik participativnega procesa oblikovanja ReNGP po določilih Zakona o gozdovih kot obliko simbolične participacije, ki je vsebovala predvsem obveščanje in posvetovanje v javni obravnavi strokovnih podlag. Odsotno je bil kakršnokoli končno odločanje deležnikov o vsebinih predloga nacionalnega gozdnega programa, ki ga je pripravilo ministrstvo.

Preglednica 4: Lestvica participacije (Arnstein, 1969)

Stopnja	Raven	Značilnosti procesa	Oblika participacije
8	Državlanski nadzor	Deležniki upravljajo s programom ali institucijo in se lahko pogajajo o pogojih za vključevanje obstrancev v odločanje	Stopnje moči državljanov
7	Delegirana moč	Oblastniki so tisti, ki morajo začeti s pogajanjem, da razrešijo konflikte	
6	Partnerstvo	Moč je zaradi pogajanj razdeljena med državljane in oblastjo; državljani si morajo prizadevati za prisotnost pri pogajanjih	
5	Pomiritev	Državljeni imajo možnost podajanja svojih mnenj, vendar nosilci moči odločajo	Stopnje simbolične participacije
4	Posvetovanje	Ljudje so obravnavani kot številke, ki posredujejo svoje ideje skozi javnomnenjske raziskave in javne obravnave	Odsotnost participacije
3	Informiranje	Posredovanje informacij od uradnikov do državljanov, ki nimajo povratnih kanalov ali moči odločanja	
2	Terapija	Ozaveščanje o 'pravilnih' vrednotah in stališčih za širšo družbo	
1	Manipulacija	Uradniki izobražujejo, svetujejo, prepričujejo udeležence in ne obratno	

Zaključki in predlogi

Razumevanje koncepta NGP se v Sloveniji razlikuje od izvirne opredelitve v okviru mednarodnega procesa Forest Europe. Zakon o gozdovih opredeljuje NGP kot obliko načrta za upravljanje gozdov na državni ravni, v okviru Forest Europe pa je NGP proces javnopolitičnega planiranja oz. politični delovni okvir za pripravo nacionalno pomembnih dokumentov.

Zaradi zakonskih določil o vlogi posameznih institucij v procesu oblikovanja NGP procesa ni mogoče oceniti kot participativnega, saj deležniki niso vključeni v zgodnje stopnje procesa, niti nimajo odločevalske vloge na ravni predloga. ZGS namreč sam pripravi strokovne podlage, predlog pa oblikuje ministrstvo pristojno za gozdarstvo in ga sprejme državni zbor. Zato ocenjujemo, da je slovenska različica "NGP" z vidika mednarodne opredelitve simbolični/navidezni/formalni NGP. Čeprav ga sprejme državni zbor in mu s tem podeli visoko stopnjo politične legitimnosti, je to hkrati tudi pomembna ovira za oceno procesa kot participativnega z vidika Gozdov Evrope.

Minimalni predlogi za izvedbo NGP po obstoječi zakonski ureditvi:

- proces organizira neodvisni izvajalec / moderator,
- zagotoviti reprezentativnost deležnikov,
- skupaj z deležniki opredeliti cilje participacije in poslovniki,
- zagotoviti vire (čas, tehnično pomoč, plačilo vodjem deležnikov, pokrivanje stroškov ...) za udeležbo deležnikov.

Predlog dolgoročnih sprememb (npr. sprememba Zakona o gozdovih)

- NGP kot je določen v ZG je treba ustrezno preimenovati (npr. 'državni gozdni načrt') in s tem odstraniti možnost zamenjave z mednarodnim razumevanjem NGP.
- Spremeniti je treba postopek oblikovanja in sprejemanja ReNGP /državnega gozdnega načrta/ tako, da bo končno odločanje vključeno v proces, kar pomeni, da NGP ne bo sprejel državni zbor.
- dodal M. Kovač: Dokumenta NGP v Evropskih državah večinoma ne sprejemajo parlamenti ampak ga potrjujejo druga delovna telesa (npr. odbori). Ta sprejemajo dokument v obliki, kot ga pripravi delovna skupina, ki vodi proces NGP. Prav zato je zaveza politike, da bo spoštovala dokument, ki bo nastal v participativnem duhu, bistvena.

3.3 Presoja skupnega vpliva resolucije o nacionalnem gozdnem programu na preteklo usmerjanje razvoja gozdov in gozdarstva

Presoje skupnega vpliva ReNGP na preteklo usmerjanje razvoja gozdov in gozdarstva se zaradi odstotnosti kvantitativno opredeljenih ciljnih vrednosti ne da opredeliti. O pomenu ReNGP na različna področja kot so gospodarjenje, politika, itn. je pisal Šinko (pogl. 3.1.2). Edina vira ocen sta bila pregled GG načrtov območij in LUN ter spletna anketa izvedena v okviru projekta.

Bistvene ugotovitve (po Šinko):

1) V GGN in LUN se ReNGP skoraj ne omenja. Če se, se kot pravna podlaga.

Dodatek (op. pisca): ReNGP je imela pomemben vpliv na pretekle načrte GGO (2011-2020) zaradi omejitve razmerja med sečnjo in prirastkom na ca. 75 %. Ker se je v preteklem desetletju zvrstilo veliko naravnih nesreč, je zaradi vključevanja sanitarne sečnje v etat prihajalo do opuščanja ukrepov kot so redčenje drogovnjakov, izbiralna sečnja debeljakov, končna sečnje debeljakov.

2) Poznavanje ReNGP in indikatorjev (deležniki v gozdni politiki, ki poznajo ReNGP, in njihova uporaba indikatorjev): skupaj polovica deležnikov, ki sicer pozna ReNGP bodisi ne pozna indikatorjev (16 %), bodisi jih pri svojem delu ne uporablja (37 %). Indikatorji vplivajo na delovanje 47 % deležnikov, ki poznajo ReNGP. Z upoštevanjem deležnikov, ki sodelujejo v oblikovanju gozdne politike in ne poznajo ReNGP, je 61 % deležnikov, ki ne poznajo indikatorjev ali jih ne uporabljajo pri svojem delu. Pomembno vlogo imajo indikatorji pri delu 5 % deležnikov.

3) Pomen ReNGP za razvoj gozdov (ocena deležnikov o vlogi ReNGP za razvoj slovenskih gozdov): Četrtnina deležnikov, ki sodeluje pri procesih oblikovanja gozdne politike, ne pozna ReNGP. Dodatnih 7 % deležnikov jo sicer pozna, vendar ne more oceniti njene vloge. 7 % deležnikov ocenjuje ReNGP kot nepomembno. Skupaj skoraj 40 % odstotkov deležnikov sodeluje v procesih oblikovanja gozdne politike brez poznavanja ReNGP ali z mnenjem o njeni nepomembni vlogi. Na drugi strani pa je 46 % deležnikov mnenja, da ima ReNGP pomembno ali zelo pomembno vlogo.

4) Ocena deležnikov o vlogi ReNGP za razvoj slovenskih gozdov po sektorju zaposlitve: Na mnenje o vlogi ReNGP pomembno vpliva sektor zaposlitve. Deležniki iz gozdarstva vlogo ReNGP ocenjujejo kot pomembnejšo (vsota odgovorov pomembno in zelo pomembno je 74 %) v primerjavi z deležniki izven gozdarstva (vsota pomembno + zelo pomembno je 50 %). Noben deležnik iz gozdarstva ne ocenjuje vloge ReNGP kot nepomembne, medtem ko jo kot nepomembno ocenjuje 50 % deležnikov izven gozdarstva.

5) Vloga ReNGP po dejavnostih v gozdarstvu z vidika majhnega vpliva: V preglednici 5 so predstavljeni odgovori deležnikov o vlogi ReNGP po posameznih dejavnostih na področju gozdarstva, ki so povezana s širšo definicijo nacionalnega gozdnega programa in razvrščeni z vidika ocene, da ni vpliva. Najvišji odstotki ocen, da ReNGP nima vpliva in da ima majhen vpliv, se nanaša na dejavnosti, ki so med primarnimi motivi v mednarodni gozdni politiki za spodbujanje sprejemanja nacionalnih gozdnih programov in sicer participacija drugih sektorjev pri upravljanju z gozdovi. Tako na primer meni 93 % deležnikov, da ReNGP nima vpliva ali ima majhen vpliv pri usmerjanju rabe in trga gozdnih proizvodov. Dve tretjini deležnikov tudi meni, da ReNGP ne vpliva ali ima majhen vpliv na institucije izven gozdarstva.

6) Vloga ReNGP po dejavnostih v gozdarstvu z vidika velikega vpliva (Preglednica 6): visoko oceno deležnikov o vplivu ReNGP na področje gozdnogospodarskega načrtovanja (67 % vprašanih ocenjuje vpliv kot pomemben in zelo pomemben) lahko primerjamo z neposredno prisotnostjo ciljev in usmeritev ReNGP v gozdnogospodarskih načrtih gozdnogospodarskih območij za obdobje 2011-2020 (poglavje 5.1.1.), kjer je vlogo ReNGP mogoče oceniti kot simbolično. V kolikšni meri ocena o velikem vplivu ReNGP temelji na pričakovanih vprašanih, ki temeljijo na zakonski povezavi ReNGP z načrti za gospodarjenje z gozdovi oz. implicitno usklajenostjo vsebin ReNGP s področjem gozdnogospodarskega načrtovanja, je predmet dodatnih raziskav.

Preglednica 5: Vloga ReNGP po dejavnostih v gozdarstvu z vidika majhnega vpliva (Bončina in sod., 2017)

	Ne morem oceniti	Ni vpliva	Majhen vpliv	Pomemben vpliv	Zelo pomemben vpliv	Total
Usmerjanja rabe in trga gozdnih lesnih proizvodov	0.00% 0	40.00% 6	53.33% 8	0.00% 0	6.67% 1	15
Usmerjanja dela inštitucij izven gozdarstva	12.50% 2	25.00% 4	37.50% 6	18.75% 3	6.25% 1	16
Usmerjanje uporabnikov gozdov	0.00% 0	26.67% 4	33.33% 5	33.33% 5	6.67% 1	15
Ozaveščanja javnosti	12.50% 2	25.00% 4	25.00% 4	31.25% 5	6.25% 1	16
Zagotavljanja finančnih sredstev za delovanje gozdarskih institucij	18.75% 3	18.75% 3	37.50% 6	12.50% 2	12.50% 2	16
Usmerjanje delovanja lastnikov gozdov	0.00% 0	18.75% 3	50.00% 8	18.75% 3	12.50% 2	16
Povečanega medsektorskega sodelovanja (npr. okolje, razvoj podeželja)	0.00% 0	20.00% 3	33.33% 5	40.00% 6	6.67% 1	15
Oblikovanja z gozdom povezane zakonodaje drugih sektorjev	0.00% 0	13.33% 2	40.00% 6	40.00% 6	6.67% 1	15
Gozdnogospodarskega načrtovanja	0.00% 0	6.67% 1	26.67% 4	40.00% 6	26.67% 4	15
Zagotavljanja finančnih sredstev za vlaganja v gozdove	12.50% 2	6.25% 1	56.25% 9	18.75% 3	6.25% 1	16
Usmerjanja dela gozdarskih inštitucij	0.00% 0	6.25% 1	25.00% 4	50.00% 8	18.75% 3	16
Oblikovanja gozdarske zakonodaje	0.00% 0	6.25% 1	25.00% 4	43.75% 7	25.00% 4	16
Usmerjanje izobraževalne in raziskovalne dejavnosti v gozdarstvu	13.33% 2	0.00% 0	53.33% 8	26.67% 4	6.67% 1	15

Preglednica 6: Vloga ReNGP po dejavnostih v gozdarstvu z vidika velikega vpliva (Bončina in sod., 2017)

	Ne morem oceniti	Ni vpliva	Majhen vpliv	Pomemben vpliv	Zelo pomemben vpliv	Total
Gozdnogospodarskega načrtovanja	0.00% 0	6.67% 1	26.67% 4	40.00% 6	26.67% 4	15
Oblikovanja gozdarske zakonodaje	0.00% 0	6.25% 1	25.00% 4	43.75% 7	25.00% 4	16
Usmerjanja dela gozdarskih institucij	0.00% 0	6.25% 1	25.00% 4	50.00% 8	18.75% 3	16
Zagotavljanja finančnih sredstev za delovanje gozdarskih institucij	18.75% 3	18.75% 3	37.50% 6	12.50% 2	12.50% 2	16
Usmerjanje delovanja lastnikov gozdov	0.00% 0	18.75% 3	50.00% 8	18.75% 3	12.50% 2	16
Zagotavljanja finančnih sredstev za vlaganja v gozdove	12.50% 2	6.25% 1	56.25% 9	18.75% 3	6.25% 1	16
Usmerjanja dela institucij izven gozdarstva	12.50% 2	25.00% 4	37.50% 6	18.75% 3	6.25% 1	16
Usmerjanje uporabnikov gozdov	0.00% 0	26.67% 4	33.33% 5	33.33% 5	6.67% 1	15
Ozaveščanja javnosti	12.50% 2	25.00% 4	25.00% 4	31.25% 5	6.25% 1	16
Povečanega medsektorskega sodelovanja (npr. okolje, razvoj podeželja)	0.00% 0	20.00% 3	33.33% 5	40.00% 6	6.67% 1	15
Oblikovanja z gozdom povezane zakonodaje drugih sektorjev	0.00% 0	13.33% 2	40.00% 6	40.00% 6	6.67% 1	15
Usmerjanja rabe in trga gozdnih lesnih proizvodov	0.00% 0	40.00% 6	53.33% 8	0.00% 0	6.67% 1	15
Usmerjanje izobraževalne in raziskovalne dejavnosti v gozdarstvu	13.33% 2	0.00% 0	53.33% 8	26.67% 4	6.67% 1	15

Dejanski učinek ReNGP na preteklo gospodarjenje z gozdovi se zaradi manka indikatorjev ne more oceniti. MKGP je pred leti izdalo poročilo o izvajanju ReNGP, ki je podalo le dejstva (stanje), ne pa tudi odstopanj od ciljnih vrednosti (MKGP, 2016). ReNGP je s podatki MGGE I. 2012 poskusno ovrednotil Kovač (2014), ki je ugotovil odstopanja od normalnih vrednosti. Prav tako sta odstopanja stanj kazalnikov od zaželenih vrednosti (določenih z normalnim modelom gozda, znanstvenimi metodami, dolgoročnimi povprečji, primerjavo z EU28 državami)

prikazala Kušar in Kovač (2023, preglednica 7). Odstopanja so bila v primerih nekaterih kazalnikov zelo velika (pomlajevanje, zastaranost, drevesna sestava). Razvoj do l. 2018 sta ocenila kot oddaljitev od smeri proti trajnostnemu razvoju.

Preglednica 5: Povzeto po (Kušar in Kovač, 2023)

Indikator	Sedanja vrednost	Želena vrednost	Ocena
Površina gozda	1.214.000 ha (60 %)	50 – 60 %	U
Lesna zaloga	neuravnotežena = 329,6 m ³ /ha	325 - 350 m ³ /ha	NU
Površina RF %; mladi: zrel gozd : raznodobno	29 % : 68 % : 3 %	41 % : 52 % : 7%	NU
R = sečnja/prirastek	R (2018/2000) = 63 % R (2018) = 88 %	90-110 %	NU
Drevesna vrsta	smreka 28,6 %, jelka 7,9 %, bor 5,5 % bukev 33,3 % hrast 7,5 % javor 3,7 % drugi 13,5 %	*smreka 25 – 29 % jelka 8 – 15 % bor 6 – 10 % bukev 33 – 40 % hrast 8 – 15 % plem. lst. 4 – 10 % drugi 10 – 15 %	**NU (vrast > 20% - preveč) NU (v vrasti < 4%) NU (v vrasti neznatno) U NU (v vrasti neznatno) NU (v vrasti < 3%) U
Pomlajena površina	površina < 4 %	min. površina 12-14 %	NU
Mrtva biomasa	24 m ³ /ha	15 - 25 m ³ /ha	U

Op.: U = ugodno stanje; NU = neugodno stanje

3.4 Analiza zgradbe in vsebine "strateškega dokumenta" ReNGP

3.4.1 Splošno

Pomanjkljivosti zgradbe in vsebine ReNGP (podrobno razčlenjene v preteklih projektih) so bile prikazane v prejšnjih poglavjih. Poleg tega, da ReNGP ni bil izdelan z ustreznim postopkom (P 3.2.5), je zanj značilno še:

Ad 1) Da nima primerno oblikovane zgradbe. Nekatera poglavja, npr. metoda dela, mednarodni kontekst, predstavitev vizije in mejniki so napisani pomanjkljivo ali manjkajo. Glede vizije je treba poudariti, da mora biti napisana kot portret gozda, ne kot paradigma (vizija mora biti napisana je slika gozda v prihodnosti – gozd z določenimi lastnostmi, ne kot trajnostno gospodarjenje z njim). Enako velja za kontekst, ki mora izpostavljati predvsem vrednote prebivalcev Slovenije in lastnikov gozdov.

Ad 2), Da ne navaja družbeno pomembnih problemov oz. njihovih ciljev, ampak gozdnogospodarske ukrepe. Za strategije ali nacionalne programe je značilno, da se podrobne usmeritve, cilji in indikatorji v njih ne navajajo. Prav tako se ne navaja podrobnih tem (cilji, usmeritve), ki delajo dokument nepregleden. Dokument tudi ne sme biti obremenjen s ponavljanjem vsebin.

Ad 3) Da navaja številne kazalnike, ki niso predmet rednih inventurnih snemanj in statističnih raziskovanj. Osnovno načelo je, da mora biti vse kar je zapisano v strateškem dokumentu uresničljivo in preverljivo. V dokumentih naj se zato navajajo le tisti kazalniki, ki bodo predmet snemanj in kontrole.

Ad 4) Da ne navaja kazalnikov za preverjanje realizacije ReNGP. Vsak strateški dokument mora biti preverljiv z vidika uresničljivosti in izvedljivosti. Kar ni izvedljivo ali uresničljivo v realnem času, se v dokument ne piše. Uresničljivost strateškega dokumenta se spremlja skozi vse njegove življenske faze, kot so ideja za dokument (realne potrebe za nov dokument), faza nastajanja dokumenta in faza uresničevanja dokumenta na terenu. Tem fazam prilagojeni mora biti tudi omejeno število vsebinskih in podpornih kazalnikov. Mednje sodijo: priprava zakonodaje za začetek postopka, pripravljalna dela za oblikovanje skupine, zagotovitev finančnih sredstev za vse faze dokumenta, vsebinsko spremljanje faz nastajanja dokumenta (pripravljeni seznamami tem, število delavnic,

število tem dogovorjenih s konsenzom), vsebinsko spremljanje uresničevanja strategije na v času in prostoru (sprememba stanja gozdov, sprememba stanja ES, drugo).

Najbolj kritičen element operacionalizacije dokumentov je zagotavljanje njihove konsistentnosti. Strateški dokument ReNGP naj bi se v skladu s hierarhijo dokumentov naprej razvil v enega ali več operativnih dokumentov. V teh dokumentih naj bi bili prikazani privzeti strateški cilji ter zanje definirane naloge in indikatorji. K temu še, da se je v praksi treba čim bolj izogibati odvečnim dokumentom, ki zamegljujejo hitre poti reševanja problemov. V politični praksi so taki redundantni dokumenti akcijski načrti in operativni programi, pri čemer prvi obravnavajo potrebne gozdno-gospodarske ukrepe za doseganje ciljev strategije, drugi pa naloge služb (financiranje javnih nalog in projektov, oblikovanje ustrezne zakonodaje) v podporo tem ukrepom. Nazoren primer takega dokumenta je Operativni program za izvajanje nacionalnega gozdnega programa 2017–2021. Ta dokument se ne sklicuje na ustrezen akcijski načrt in ne vsebuje nobenega kazalnika, ki bi izboljšal naslovljeni problem, niti ne naloge (Preglednica 6). Indikator *"spremljanja zdravstvenega stanja gozdov in zagotavljanje hitre in celovite izvedbe sanacij poškodovanih in degradiranih gozdov po vremenskih ujmah ter zagotavljanje ukrepov za preprečevanje gradacij in sanacijo gradacij populacij podlubnikov"* je npr. razmerje med *"realiziranimi in načrtovanimi aktivnostmi (%)"*, indikator *"varstva pred invazivnimi tujerodnimi vrstami v gozdovih"* pa *"poročilo o izvajanju naloge/projekta"*. K temu le, da nobeno poročilo ne more odpraviti problema. Lahko pa le niz usklajenih nalog, začeti z oblikovanjem primerne zakonodaje (takojšnja akcija brez dolgotrajnih obveščanj in razmišljanj kaj naj se stori, izogibanje ustanovitve posebne službe za zgodnje odkrivanje bolezni in poškodb gozdov skupaj s tehnologijami, financiranje teh služb, ter vseh posledičnih GG del).

V prvem primeru bi smiselni indikator moral glasiti *"preučitev in oblikovanje ukrepov, ki poslabšujejo stanje gozdov ter zmanjšujejo infestacije s strani podlubnikov in bolezni na največ 20 % celotnega poseka"* (naravna mortaliteta in odmrli biomasa naj bi predstavljali največ 25 - 30 lesne biomase). Naloge pa bi morale glasiti *"povečano investiranje v tehnična, gojitvena in varstvena dela kot so zgodnje odkrivanje z droni, terenskimi službami (kot pri gasilcih), takojšnji posek obolelih dreves, promptna pogozditev poškodovanih terenov, itn"*.

Preglednica 6: Izsek iz operativnega programa za izvajanje NGP

.....	Naloge/aktivnosti	Nosilci	Rok	Sredstva	Indikator	Ciljna vrednost
Blaženje in prilagajanje gozdov podnebnim spremembam ter zagotavljanje odpornosti in stabilnosti ter vitalnosti in zdravja gozdov z načini gospodarjenja, ki se prilagajajo naravnim danostim in	Povečanje učinkovitosti delovanja sistema varstva gozdov,	GIS, ZGS	2022-2026	V okviru financiranja JGS		
	Spremljanje zdravstvenega stanja gozdov in zagotavljanje hitre in celovite izvedbe sanacij poškodovanih in degradiranih gozdov po vremenskih ujmah ter zagotavljanje ukrepov za preprečevanje gradacij in sanacijo gradacij populacij podlubnikov	MKGP, GIS, ZGS	Stalna naloga	V okviru financiranja JGS	Razmerje med realiziranimi in načrtovanimi aktivnostmi (%)	100 %
	Zagotavljanje ukrepov za stabilnost, vitalnost in odpornost gozdov ter zmanjševanje tveganj pri gospodarjenju z gozdovi	MKGP, ZGS	Stalna naloga	V okviru financiranja JGS, Sklad za podnebne spremembe, EKSRP	Razmerje med realiziranimi in načrtovanimi aktivnostmi (%)	100 %
	Priprava letnih programov vlaganj v gozdove z upoštevanjem ukrepov za prilagajanje gozdov podnebnim spremembam	ZGS	Stalna naloga	V okviru financiranja JGS	Pripravljen program vlaganj za tekoče leto	100 %
	Intenziviranje ukrepanja v varovalnih gozdovih in na hudourniških območjih z namenom krepitve	ZGS	Stalna naloga	V okviru financiranja JGS, EKSRP,	Razmerje med realiziranimi in načrtovanimi aktivnostmi (%)	100 %

	njihove odpornosti in zagotavljanja varovalnih učinkov			Podnebni sklad		
	Varstvo pred invazivnimi tujerodnimi vrstami v gozdovih	ZGS, GIS	Stalna naloga	Sklad za podnebne spremembe	Poročilo o izvajanju naloge/projekta	100 %
	Zagotavljanje protipožarnega varstva v požarno ogroženih gozdovih,	ZGS	Stalna naloga	Proračun RS, V okviru financiranja JGS	Razmerje med realiziranimi in načrtovanimi aktivnostmi (%)	100 %
	Intenziviranje nege gozdov skladno z GGN ter ozaveščanje in usposabljanje lastnikov gozdov za njeno izvajanje v zasebnih gozdovih	MKGP, ZGS, ZLGS	2022 - 2026	Proračun RS, Gozdni sklad	Razmerje med realiziranimi in načrtovanimi aktivnostmi (%)	100 %

3.4.2 Predlog (eden možnih načinov) oblikovanja usmeritev za strategijo na osnovi Strategije razvoja SLO do leta 2030, EU strategije za gozdove do leta 2030 in ReNGP

V nadaljevanju je opisan način izdelave strateških dokumentov.

Zgradba strateškega dokumenta: Sleherni strateški dokument naj sledi vnaprej pripravljeni zgradbi. Pri tem naj se upošteva, da morajo biti politični dokumenti zaradi potrebnega razumevanja s strani velikega števila ljudi napisani lahko razumljivo in brez velikih podrobnosti. To še zlasti velja za nacionalne strategije. Na drugi strani so hierarhično nižji dokumenti (akcijski načrti in operativni programi ter še zlasti strateški načrti) zelo strokovni dokumenti, ki morajo v celoti podpirati strategijo. V prid večje preglednosti, naj se podrejeni dokumenti ne drobijo.

Za strategijo za gozdove je primerna oblika zgradba naslednja:

- 1 Uvod oz. izhodišče dokumenta (strokovne zahteve za dokument, pravni okvir)
- 2 Mednarodni in nacionalni kontekst strategije
- 3 Kratek oris vsebine dokumenta (npr. strategije)
- 4 Predstavitev vizije razvoja gozdov in izzivov
- 5 Opis vsake strateške teme z jednatim orisom stanja gozdov, opisom vzrokov za tako stanje gozdov ter navedbo dejavnikov za izboljšanje stanja.

Okviren seznam strateških tem prikazuje preglednica 6 (kolone N, F, B). Teme in njim podrejene podteme, naloge in usmeritve (neorganizirane, ponavljajoče) so bile prevzete iz Strategije EU za gozdove do leta 2030, ReNGP in Strategije razvoja SLO do leta 2030 (SVRSRK, 2017; EC, 2021). Navedenih je pet najbolj osnovnih družbenih ciljev, ki obsegajo: A) ohranjanje gozda kot ekosistema in naravnega vira; EB) ohranjanje narave in ključnih ekosistemskih storitev; C1, 2, G) trajnostno gozdarstvo (les in nelesni gozdni proizvodi) ter bioekonomija; D) zagotavljanje socialnih ES in F) zagotavljanje monitoringa in poročanja ter usmeritve za zakonodajalca (spremembe zakonodaje).

Manj določen je lahko dokument NGP. Njegova vsebina naj bo vezana na pregled vseh razvojnih področij, še zlasti perečih, ki se bodo v prihodnje obravnavala v gozdarski strategiji. Dokument je nekakšen dolgoročni program gozdarske politike, strategija, ki je vezana samo na najbolj pereča vprašanja v določenem času pa je srednjeročni.

Preglednica 6: Strateške teme in cilji povzete iz ReNGP; EU biodiversity strategy in EU forest strategy; I = tema; II = cilj

Te	ReNGP	EU Forest strat.	EU Biodiv. strat.	Vsebinska tema/zadeve (DRŽAVA)	
A				Ohranjanje gozda kot ekosistema in naravnega vira (integriteta gozda in gozdnega hab. tipa)	I
A.1	631	32		Ohranjanje kompaktnosti gozdnega kompleksa	II
A.2	53,632,633,634	32,33	221,224,2210	Oblikovanje vitalnih, uravnoteženih gozdov (z razvojnimi fazami in debelinskimi razredi)	II
A.3	53,632,633,	32,33	221,224,2210	Oblikovanje primerne vrstne (drev. sestava) sestave in zgradbe za povečanje stojnosti sestojev	II
A.4	53,632,633,731	32,33	221,224,2210	Oblikovanje uravnotežene lesne zaloge sestojev: optimalna zarast	II
A.5		32,33	221,224	Ohranjanje primerne gostote divjadi	II
A.6	631	32,33, 4	21,221	Ohranjanje N2K gozdnih habitatnih tipov	II
A.7	631	32,33,4	21,221	Ohranjanje habitatov N2K vrst	II
B				Ohranjanje in izboljšanje ključnih ekoloških ES (zdravje ljudi in varstvo premoženja)	I
B.1	633	32	223	Varstvo gozdnih tal, preprečevanje erozije	II
B.2	633	32,24	223	Varstvo voda in vodnega režima	II
B.3	633	32,24	223	Varstvo pred zemeljskimi in snežnimi plazovi, padanjem kamenja	II
B.4		32,33		Klimatska ES (ogljik) = A2, A3, A4	
B.5		23		Oblikovanje sheme plačil za ES = G4	
C				Trajnostno gozdarstvo (les kot potreben material, delovna mesta, tržni nelesni proizvodi)	I
C.1	731,632	21		Vzgoja kakovostnega drevja (povečanje % kakovostnega drevja za X % v 10 letih)	II
C.2	634,731	32		Odpiranje kompleksov s prometnicami, dobra praksa gradnje in uporabe prometnic	II
C.3	632	32		Predlog primerne tehnologije in dobre prakse spravila lesa (harvester, stalne poti, čas dela, ...)	II
C.4	731	23	224	Vzgoja X mio sadik primernih provenienc (bu, graden, javor, jesen?, brest, č. topol, č. jelša, jelka)	II
C.5		23		Vzgoja X 1000 novoletnih jelk (izkoriščanje območij pod/nad energo-vodi)	II
C.6	632	22	225	Priprava programa za vzgojo sestojev za produkcijo drv (srednji gozd; polna zarast)	II
C.7		23		Priprava programa za vzgojo dreves za produkcijo oreškov (tržne analize, potrebe)	II
C.8		23		Priprava zakonodaje za ureditev nabiralništva (produkcijski kot tržno blago)	II
D				Ekosistemske storitve: prostočasno življenje prebivalcev, druge rabe + lov, zdravje ljudi	I
D.1	731	23,24		Ureditev javn. dostopa v gozd, čebelarjenja, rabe prometnic (hoja, kolesarjenje, ježa, drugo)	II
D.2	731	23,24		Določitev območij za gradnjo poligonov (gorsko kolesarjenje, sankanje, ...)	II
D.3		23,24		Določitev območij za pašo govedi in drobnice	II
D.4		32		Priprava novega lovskega zakona	II
D.5		4		Priprava novega zakona o gozdovih s posebnim ozirom na načrtovanje in informatiko	II
E				Varstvo narave	I
E.1	631	31,34	21	Ureditev mreže parkov, pragozdov, rezervatov, trajnovarovalnih gozdov, plavajočih ekocelic	II
E.2		34	31	Izdelava finančnega in prostorskega monitoringa uspešnosti ukrepov	II
F				Monitoring/inventura gozdov	
F.1	631	32,4	21,31,333	Monitoring gozdnih habitatnih tipov (krajinska in sestojna raven)	
F.2		32,4	31,333	Monitoring gozdov NGI	
F.3		21,24,4	333	Monitoring sledenja lesa	
G				Diverzifikacija bioekonomije – Pakt za znanje, veščine	
G.1	731,83	21,24	332,334	Permanentno izobraževanje lastnikov gozdov in drugih za veščine za bioekonomijo	
G.2	731,	21,24		Permanentno izobraževanje lastnikov gozdov za delo v gozdu	
G.3	83			Permamanetno izobraževanje obiskovalcev gozdov	
G.4		23,24,32,33,5,6,	333,334	Razvoj metodologij (multifunkcionalno gospodarjenje, optimiranje multifunkcionalnosti)	

Reference

Bončina, A., Ficko, A., Klopčič, M., Kovač, M., Piškur, M., Poljanec, A., Simončič, T., Šinko, M., 2017. V4-1421 Presoja parametrov stanja in razvoja gozdov za namen uresničevanja ciljev Nacionalnega gozdnega programa. Poročilo raziskovalnega projekta.

EC, 2021. New EU Forest Strategy for 2030. Brussels.

Forest Europe, 2003. Vienna resolution 1: Strengthen synergies for sustainable forest management in Europe through cross-sectoral co-operation and national forest programmes. In. Fourth Ministerial conference on the protection of forests in Europe, 28 - 30 april, 2003 Vienna, Austria.

Forest Europe, 2022. Forest Europe home page.

Glück, P., Oesten, G., Schanz, H., Volz, K., 1999. Formulation and Implementation of National Forest Programmes Volume I: Theoretical aspects. EFI Proceedings No. 30.

Kovač, M., 2014. Stanje gozdov in gozdarstva v luči Resolucije nacionalnega gozdnega programa. Gozdarski vestnik 72, 59-75.

Kovač, M., Ficko, A., Ščap, Š., Piškur, M., Japelj, A., Šinko, M., Westergren, M., Božič, G., 2019. Indikatorji za spremljanje nacionalnega programa gozdov in trajnostnega gospodarjenja z gozdovi v Republiki Sloveniji. Zaključni elaborat. Gozdarski inštitut Slovenije, Ljubljana.

Kušar, G., Kovač, M., 2023. Are Slovenia's forests deviating from sustainable development? *Acta Silvae et Ligni* 131 (v tisku).

MKGP, 2016. Poročilo o izvajanju Nacionalnega gozdnega programa do 2014. Na temeljih povezave ciljev, usmeritev in indikatorjev NGP s sistemom panevropskih kriterijev in indikatorjev trajnostnega gospodarjenja z gozdovi. In. Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, Direktorat za gozdarstvo, lovstvo in ribištvo – Sektor za gozdarstvo, Ljubljana.

Ståhl, G., Cienciala, E., Chirici, G., Lanz, A., Vidal, C., Winter, S., McRoberts, R.E., Rondeux, J., Schadauer, K., Tomppo, E., 2012. Bridging national and reference definitions for harmonizing forest statistics. *Forest Science* 58, 214-223.

SVRSRK, 2017. Strategija razvoja Slovenije 2030 In. Služba Vlade Republike Slovenije za razvoj in evropsko kohezijsko politiko, Ljubljana.

Ur.l. RS, 2007. Resolucija o nacionalnem gozdnem programu (ReNGP).